

УДК 140,8: 276 (477)

**ФЕОФАН ПРОКОПОВИЧ – ВІД ІДЕЙ СХІДНОЇ ПАТРИСТИКИ ДО
ФІЛОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОГО ЧАСУ**

Студ. Ю.М Нетяга , гр.ББТ 1-18

Науковий керівник доц. Р.В. Множинська

Київський національний університет технологій і дизайну

Мета і завдання. Мета цього дослідження є розкриття філософських поглядів Ф. Прокоповича, які базувалися на об'єктивному ідеалізмі. Наголос робиться на його доведенні твердження, що Бог існував «раніше буття світу як найдосконаліший розум».

Завдання - полягає в тому, щоб ознайомитися з філософською думкою Феофана Прокоповича. Різномічність обдарувань, енциклопедичність знань, видатні досягнення в галузі науки, політики, без сумніву дозволяють поставити його в ряд геніїв людства. Його праці торкаються фізики, філософії, математики, астрономії, логіки, наук про державу і право, теології.

Об'єкт дослідження. Шлях філософської думки Феофана Прокоповича від ідей східної патристики до філософської концепції Нового часу.

Методи та засоби дослідження. У роботі були застосовані такі матеріали як: спостереження, аналіз, синтез та порівняння які дали можливість дослідити філософські ідеї Ф.Прокоповича.

Результати дослідження. Філософські погляди Ф.Прокоповича базувалися на об'єктивному ідеалізмі. Він доводив, що Бог існував «раніше буття світу як найдосконаліший розум». Виникнення світу речей за Ф.Прокоповичем сталося шляхом божественної еманации (випромінювання, витікання). Треба сказати, що ці погляди (близькі до неоплатонізму) поширювалися ще в Київській Україні-Русі. Але поряд з тим у творах Ф. Прокоповича є багато тверджень, які тяжіють до пантеїзму та деїзму. Так у своїй «Натурфілософії» він пише: «Під природою розуміють самого Бога». Або: «Повне визначення природи збігається з Богом щодо природних речей, в яких Він з необхідністю існує і які Він рухає. Звідси випливає, що це визначення не лише природи..., а воно, очевидно, відноситься й до матерії і форми», «У природі існує й живе Бог», «Бог є в речах», «природа зберігається Богом, а це все одно, що зберігаються субстанції». Це дуже близько до дефініції Дж. Бруно «Бог в речах», або Б.Спінози: «...сам весь світ і є Бог». Одночасно Ф.Прокопович виступає проти антропоморфізму в розумінні Бога: «Не розумно міркують ті, — говорить він,- які думають, що Бог є подібним до складу людини і що нібито він має і голову, і бороду, і руки, і ноги та всі інші тілесні члени». На думку Прокоповича погляди «антропоморфітів, які суєсловили про Бога, що він має подібні тілесному складові нашому органі» є не що інше як залишки первинних вірувань стародавніх народів.

А ось хоча й теологічне за формою, але наукове за змістом формулювання закону незнищеності матерії за Ф.Прокоповичем: «...матерію не можна ніколи створити, ані зруйнувати, також ні збільшити, ні зменшити ту, яку створив Бог на початку світу, і якою і в якій кількості створена, такою залишається досі й буде залишатися завжди». За Ф. Прокоповичем світ є «матеріальним сполученням речей», а «небо складається з матерії». Поряд з Епікуром та Анаксархом, М.Кузанським, Г.Галілеєм, Дж.Бруно Ф.Прокопович фактично визнає множинність світів. Наголошує, що Чумацький Шлях — скупчення зірок, вчить про єдність світу через матерію: «Матерія є спільною й однаковою в усіх тілах, проте форми різні». Мислитель цілком слушно вважав, що «немає матерії без форми». Таких визначень, тлумачень ми зустрічаємо безліч, читаючи «Фізику» Ф. Прокоповича. Основними своїми ідейними супротивниками Прокопович вважав томістів (послідовників вчення Томи Аквінського). Не погоджується Ф. Прокопович і з Епікуром у тому, що атом є неподільним: «всі тіла теж складаються з нескінченно подільних тілець». До сьогодні ця фундаментальна

теза є в центрі уваги фізики. Вже давно стало зрозумілим, що власне атоми подільні, їхнє місце «неподільних» зайняли елементарні частинки, але й вони, як доведено новітніми дослідженнями, складаються з дрібніших часточок — кварків.

То ж Ф. Прокопович поки що залишається правий — подільність матерії в принципі може бути нескінченною, хоча й специфічною (принцип квантування). Будучи протектором щойноствореної Академії наук, Прокопович чимало зробив для розвитку в ній математики і дослідного природознавства, оскільки він, як ніхто інший серед тодішніх вітчизняних мислителів, добре усвідомлював хибність схоластичних, умоглядних методів. Він і сам прагнув стояти на рівні тогочасного природознавства. Про це свідчать такі факти. В описі математичних та фізичних приладів, які по смерті Прокоповича були передані Академії наук 5, згадується багато астрономічних приладів, зокрема армілярна сфера, що демонструвала рух планет за системою Коперніка, глобуси, навігаційні прилади, мікроскопи, яких у той час у Росії було ще дуже мало, тощо. Про те, що Прокопович вів астрономічні спостереження за допомогою телескопа, зокрема дзеркального телескопа системи Грегорі, дізнаємось з протоколів конференції Академії наук, де зберігся запис: «7 серпня 1734 р. За вимогою пана архієпископа Новгородського грегоріанська труба була доставлена неподалік від Петергофа. Після того як за допомогою названої труби були проведені деякі експерименти, вона була привезена назад». Найтісніші контакти підтримував Прокопович також з ученими істориками, філософами, зокрема Байєром, Гроссом, Міллером та ін. Деякі з них, зокрема Байєр і Федорович, викладали в школі для бідних і осиротілих дітей, яку Прокопович створив на власні кошти і розмістив у своєму будинку. З цієї школи вийшло чимало визначних діячів російської науки, наприклад, академіки Семен Котельников та Олексій Протасов (згодом найближчі помічники М. В. Ломоносова в його науковій та педагогічній діяльності). Тут же отримав освіту й радник академічної канцелярії Григорій Теплов, автор книги «Знання, що стосуються філософії, для користі тих, які про цю матерію чужоземних книг читати не можуть». Найздібніших учнів своєї школи Прокопович направляв для продовження освіти в академічну гімназію або за кордон. Про це видно, зокрема, з листа до академіка Гросса, в якому Феофан просить вченого опікуватись 10 вихованцями з його школи. Відомі також факти, коли Прокопович рекомендував того чи іншого вченого для заняття посад в Академії наук. Так, завдяки його клопотанням вакантне місце по кафедрі натуральної історії зайняв Штеллер, згодом академік і учасник Камчатської експедиції.

Висновки, які ми можемо зробити, розглядаючи цю тему - Феофан Прокопович працював над найважливішими фундаментальними філософськими, природознавчими, світоглядними проблемами — вченням про матерію, рух і спокій, світло, планети, зірки, Сонце, а також про природні процеси на Землі — землетруси, атмосферні явища. Можна з упевненістю говорити про визначні для того часу досягнення українського вченого на цій ниві, про велику історичну перспективу його ідей. І залишається тільки сумувати з приводу надто вузької відомості й непропрацьованості фахівцями до сьогодні надзвичайно багатой спадщини мислителя.

Ключові слова: філософська думка, ідеалізм, неоплатинізм, матерія, рух.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвинов В. Д. Прокопович Феофан // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2012. — Т. 9 : Прил — С. — С. 27.
2. «Ф. Прокопович. Філософські твори». I — III тт. — К.: Наукова думка. — 1979.
3. В. Войналович. Прокопович Феофан // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С.
4. Нічик В. М., «Думки Ф. Прокоповича про Бога й природу, матерію і рух. Суспільно-політичні погляди Ф. Прокоповича» // Ф. Прокопович. Філософські твори. I — III тт. — К.: Наукова думка. — 1979. — С.17-35; С.77-100.